

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук, доцента
Єфремової Наталії Володимирівни
на дисертацію

Білінської Ольги Омелянівни

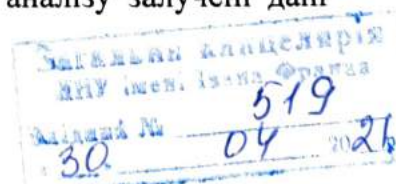
**«Інтеграція романського компонента до лексемно-деривативного складу
англійської мови (на матеріалі дієслівних етимонів)»**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Рецензована дисертація Ольги Омелянівни Білінської присвячена поповненню словникового складу англійської мови романським компонентом внаслідок відповідних мовних контактів упродовж історичного становлення та розвитку лексичної системи англійської мови.

Строкатість етимологічного складу англійської мови черпала свої виразові ресурси з різних джерел історичного впливу. Це зумовило типологічні домінанти лексичної системи англійської мови: її неоднорідність та міжмовне лексичне контактування. Саме ці поняття виправдано проходять центральною думкою у рецензованій праці. Таким чином, дисертація О. О. Білінської є внеском у вивчення історії мови, а саме контактну етимологію та контактний словотвір англійської мови. У роботі здійснено спробу поєднання контактного, етимологічного та асимілятивного ракурсів вивчення усіх лексемно-словотвірних груп дериватів та дієслова, вагоме для відтворення ономасіології та транспозиції у віддієслівному словотворі.

Матеріалом дослідження слугував лексемно-деривативний сегмент лексикону загальним обсягом понад 7000 дієслів, а також датовані контексти першого вживання дієслова та дериватів. Ці два пласти інформації інтегровано до потреб запитного формату електронної лексикографії, що особливо актуально, оскільки дієслова і спільнокореневі з ними лексеми можна виявити у текстах. Ольга Омелянівна Білінська виправдано, на нашу думку, схиляється до надання переваг текстам перших цитат в історичних словниках, хоча вивчаються також інші тексти. До аналізу залучені дані

низки етимологічних словників, спеціальних словників та ресурсів. Дисертація використовує низку лексикографічних джерел та ресурсів, які ще ніколи не поєднувалися під час вивчення лексичного об'єкта такого обсягу.

Об'єктом вивчення у цьому комплексному дослідженні виступають передусім дієслівні лексеми. Вони є запозиченнями, які надійшли до англійської лексики з французьких, латинських або одночасно французьких та латинських джерел. З огляду на можливість прямого запозичення спільнокореневого з дієсловом деривата та лише подальшого виникнення дієслова, у поле аналізу дисертантки потрапляють усі випадки віддієслівної суфіксації. Об'єкт дослідження нечасто потрапляв у поле зору істориків англійської мови, адже дієслова вважали резистентними, майже непридатними для запозичення (у дисертації з цього приводу є посилання на праці Л. Кемпбелла, Ш Поплак та Ф. Філда). Тому, визначення дієслів об'єктом дослідження зумовлює новизну праці, яка покликана спростувати попередні твердження та заповнити епістемічну лакуну.

Предметом наукової розвідки є значеннєві відносини між вибраними для аналізу дієсловами та їхніми реалізованими словотвірними потенціями у відповідних одиницях різного статусу, а також відносини між цими одиницями, зокрема щодо розгортання текстових прототипів та контекстів верифікації. У роботі проведено суцільну паспортизацію дієслівних етимонів та вперше з погляду проблематики контактної лексикології завдяки текстовим прототипам вивчено когнітивні процеси входження запозичень.

Мета дослідження полягала у комплексному вивченні передумов, процесів та наслідків проникнення дієслів до лексики англійської мови. На підставі аналізу процедурної сторони дослідження ці завдання виглядають виконаними.

Важливою для проведеного у дисертації аналізу вихідного матеріалу є стратова теорія контактності в англійському лексикогенезі та її поєднання з даними хронологічних поділів лексики.

Дослідницький підхід у науковій праці О. О. Білинської базується на типах похідних лексеми, пов'язаних з дієсловом спільним коренем. Дисертантка розмежувала, простежила, та ввела до пошукової електронної решітки суцільні вибірки дериватів. У відповідному категоріальному численні розмежовано класи похідних різної належності щодо частин мови та віддаленості від дієслова.

Дисертація базується на когнітивній теорії словотвору. Дисертантка оперує поняттями домена та слота категоріальної решітки. Домен виявляється заповненим за наявності категоріального похідного. Проте деякі категорії віддієслівної похідності можуть мати варіативні суфікси. У дисертації втілені можливості моделювання словотвірних одиниць та кількісно-функціонального узагальнення цього чинника варіативності у системних представленнях словотвору.

Рецензована дисертація цікава своєю комплексною методикою вивчення лексемно-деривативних блоків. Застосовано полімодальну методику вивчення віддієслівного словотвору англійської мови у парадигмах контактної та квантитативної дериватології дієслова.

Практична цінність роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані під час викладання історії англійської мови, спецкурсів з контактного мовознавства, моделювання лексичних об'єктів, історичного корпусного мовознавства, у викладанні англійської мови та особливо у лексикографічній практиці.

Структура роботи відображає логічне та послідовне вирішення поставлених завдань. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, списку наукових та лексикографічних джерел (422 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу і додатків. Загальний обсяг основного тексту праці – 188 ст.

У першому розділі проаналізовано основні підходи до вивчення природи та наслідків романського впливу на організацію спільнокореневих груп, описано отримані іншими дослідниками результати, подано загальні та

прогностичні особливості запропонованої у дисертації моделі дослідження інтеграції до дериватарію дієслів та їхніх однокоренових утворів, окреслено основні етапи аналізу. Вихідним для моделювання об'єкта вивчення виступає повний склад дієслівних лексем з латинськими та французькими етимонами. Дисертантка подає розподіл дієслів на хронологічні зрізи. У роботі також здійснено спробу виявити семантико-когнітивні особливості запозичених дієслів.

Лексемно-деривативний склад досліджуваних англійських дієслів представлено в укладеному електронному запитному словнику віддієслівних словотвірних гнізд (Додаток А), який включає 17 класів похідних слів. У дослідженні враховано та здійснено пераметризацію усіх дієслів, засвідчених у текстах.

У другому розділі увагу зосереджено на відношенні основа – дериват. Подано етимологічно-контактні пласти дієслів та виявлено їхню питому вагу. У їх визначенні використано нагромаджений масив фактів щодо хронології дієслів та їхньої етимологічної деривації. У розділі вивчено особливості контактної та хронологічної верифікації дієслова. Значну увагу зосереджено на чинниках конститuentної неоднорідності похідних та на характеристиках основ щодо співвіднесеності (активності) суфіксів. У цьому розділі подано повний перелік випадків, коли домен отримує конкурентні суфікси, а також гібридизацію словотвірних доменів.

На основі двох перших розділів дисертації можна зробити висновок про те, що апробований підхід підтверджує вагомість для проникнення до організації матеріалу галліцизмів та латинізмів загалом та детальної стратиграфії основ. Ці чинники проявляються в дослідженні активності суфіксів, гібридних утворів та поєднаннях лексем. Для проведеного дослідження також вагомим є підхід, який зосереджений на суфіксах. Суфіксальні преференції погоджуються з низкою виявлених закономірностей основоцентричного підходу, зокрема і в площині етимологічних параметрів.

У третьому підрозділі другого розділу дисертантка показує пізнавальні можливості апробованого підходу для розмежування контактних ланок дієслова під час його проникнення до англійського лексикону. На нашу думку, ця методика допускає багато запитів щодо обставин входження дієслів та відповідних суфіксальних утворів, які суттєві для контактування та вивчення типів дієслівного запозичення у лексикогенезі.

Третій розділ дисертації присвячено вивченню дієслівно-парадигматичних відношень у контактній дериватології. Досліджено віддієслівні словотвірні гнізда та параметризовано віддієслівні похідні за низкою ознак.

Зібраний матеріал дослідження належним чином верифіковано. Необхідні кваліфікативні ознаки дієслова та похідного внесені до електронних решіток. Разом вони формують запитну модель онтології досліджуваного матеріалу у діяхронії лексикогенезу. Рецезоване дослідження демонструє можливості отримання інформації щодо організації дериватарію на підставі запропонованої моделі.

Проблематика дисертації належить до таких актуальних галузей сучасної лінгвістики як моделювання та верифікація історичних лексичних об'єктів, внутрішньоструктурний розвиток та екстралігвальний вплив на широкі фрагменти лексики. Різностороннє вивчення матеріалу охоплює лексикографічний, корпусний та інтерпретативний підходи. Корпус дієслівних проникнень відкритий до реконструкції історично-когнітивною інтерпретацією. Зрозуміло, що чинники романського впливу на англійську лексику мали історично детермінований характер. Але з погляду актуалізації цей вплив був самостійно регуляторний, а подекуди й випадковий. Обставини та наслідки контактної взаємодії у діяхронії англійської мови – благодатна тематика для її істориків, культурологів, фахівців етнології та соціоніки мови.

Дисертація О. О. Білинської відображає дієслово-центричний підхід до вивчення семантики та словотворення. Пошук причин щодо напрямів

словотвірної валентності дієслова у контексті розмежування латинізмів та французьких запозичень може опиратися на дані польового та семантико-контекстного аналізу. У дисертації висловлені думки з приводу напрямів релевантності подібних класифікаційних ознак. Їх було б неважко запровадити до сітки сукупного корпусу з перетином етимологічних та інших пластів, наприклад щодо груп симулятивної поведінки дієслова у дусі дистрибутивно-статистичного, валентнісно-скерованого та іншого аналізу. Адже не виключна відмінність питомої ролі запозичень у семантичних полях. Привабливими виглядають дієслова мислення, емоцій, соціальних відносин тощо.

Новизна дисертаційного дослідження полягає в успішній апробації конструктивного підходу та адекватної методики до вивчення вагомої та попередньо до кінця та в повному обсязі не з'ясованої наукової проблеми.

Дисертаційне дослідження Ольги Омелянівни Білінської на тему «Інтеграція романського компонента до лексемно-деривативного складу англійської мови (на матеріалі дієслівних етимонів)» глибоко визріле, багато апробоване та ґрунтовно подане. У дисертації чітко визначено предмет та об'єкт, мету, завдання дослідження, окреслено матеріал, визначені джерела його надходження. Загальні висновки повністю відбивають поставлені завдання та матеріал, відзначаються влучністю формулювань, критичним ставленням дисертантки до надбань вітчизняної та зарубіжної лінгвістики. Термінологія, якою оперує О. О. Білінська, свідчить про лінгвістичну ерудицію дисертантки. Результати роботи систематизовано у вигляді таблиць, рисунків, додатків із докладним поясненням до них, що вказує на ґрунтовність проведеного дослідження.

Зміст автореферату дисертації засвідчує належний науковий рівень дослідження та є ідентичним основним положенням дисертації.

Проте дисертація не позбавлена деяких спірних моментів, окремих недоліків та вад, які мають дискусійний характер та могли б викликати конструктивну дискусію:

1. Перший розділ дисертації присвячений ґрунтовному опису засад нової міждисциплінарної ділянки лексикології, передусім історичної, а саме контактної дериватології. На фоні обізнаності у проблематиці контактів між мовами та теорій запозичення з тонкощами та парадоксами термінології і концептів у цій царині, дисертантка вдається до скрупульозного вивчення соціолінгвістики в історії англійської мови. Значною мірою виклад у цьому розділі спростовує твердження про «надмодерний» характер історичної соціолінгвістики. На підставі предтечі цієї дисципліни у постаті давніших дослідників та досліджень по крупинках зібрана логіка контактної-стратного підходу щодо лексемно-деривативних проникнень до словника, опрацьована сучасна полімодальна методика для самодостатнього та тонко проведеного дослідження. Виклад переобтяжений деталями, іменами та спостереженнями, можливо подекуди дещо занадто загостреними та обтяжливими для сфокусованого сприйняття.

2. Дисертація відзначається проникненням авторки в надра чималої кількості дослідницьких шкіл та підходів. Її власне бачення полімодальної методики вивчення різних виявів дієслівності у лексемно-деривативних відношеннях між вказаними мовами тяжіє до перетину парадигм. Тут і типологія, і дериватологія, і соціолінгвістика з виходом до креолістики. Самих варіантів морфології в апробованому підході налічується принаймні декілька, починаючи з природної і завершуючи лексичною. Усі ці галузі мають свою метамову. Дисертантка на загал знаходить добрі способи інтеграції відповідних понять до проблематики власного дослідження. Наприклад, MatPat морфологію дисертантка вдало трактує як морфологію субстанції та структури під час контактування. Цей термін є новим для української лінгвістики. В дисертації присутні терміни з електронної лексикології, корпусної лінгвістики, історичної текстології, є терміни з типології з відсилкою до власних напрацювань (які на понад десять років випереджають типологію дієслівних запозичень у Лейпцигській школі: ідентичну за суттю, проте названу іншими термінами, які розміщені в іншій

системі координат). Логічним, на нашу думку, було б запропонувати глосарій найуживаніших термінів і понять, які зустрічаються в дисертації.

3. У роботі чимало векторів дослідження, серед яких лінгвокультурний, соціокультурний та когнітивний. Власне когнітивізм є доволі «вузьке місце» в історичній лексикології. У дисертації він трактується відповідно двох систем координат, проте не фігурує у ході аналізу фактичного матеріалу та у теоретичному узагальненні. Принагідно зауважимо, що теоретична база дисертації не включає наукових ідей та концепцій, які формують теоретичні засади когнітивного дослідження. Мабуть дисертація не задумувалася як когнітивне дослідження. Проте, цікаво було б почути думку авторки щодо цього у дискусії. У цьому контексті також постає питання про доцільність використання термінів «домен» та «слот» щодо дослідження дериватарію контактного дієслова.

4. Формулювання низки завдань, поставлених авторкою у роботі (завдання 6, 7, 8), потребують уточнення, оскільки проведення всебічного аналізу об'єкта дослідження не є самоціллю, а передбачає етап сходження від конкретного до абстрактного, тобто теоретизації.

Висловлені вище міркування мають рекомендаційний характер, не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не зменшують її теоретичної та практичної цінності.

На підставі детального знайомства з дисертацією, авторефератом та основними публікаціями вважаю, що кандидатська дисертація О. О. Білинської «Інтеграція романського компонента до лексемно-деривативного складу англійської мови (на матеріалі дієслівних етимонів)» є завершеним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності роблять внесок у вирішення проблеми романських впливів у формуванні дериватарію англійського дієслова, що має суттєве значення для подальшого розвитку історичної лексикології.

Рецензована робота за змістом і оформленням повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р, а її авторка **Білинська Ольга Омелянівна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Н. В. Єфремова

Засвідчую
Вчений секретар університету
Н. В. Єфремова
29.05.2024р.